

بررسی عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر در بین شهروندان شهر خلخال در سال ۱۳۹۴

دکتر سید رکن‌الدین رشیدی آل‌هاشم*

محسن هادی طحان**

تاریخ دریافت: ۹۵/۹/۲۰

تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۲/۱۴

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی عوامل‌های جامعه‌شناختی مرتبط با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر در بین شهروندان شهر خلخال در سال ۱۳۹۴ است. جامعه آماری پژوهش شامل تمام افراد ۱۸ سال به بالای شهر خلخال می‌باشند ($N=23635$) که بر مبنای فرمول کوکران ۳۷۸ نفر به طور تصادفی - طبقه‌ای برای نمونه آماری انتخاب شدند. برای دستیابی به اهداف پژوهش نیز از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شده است که روایی پرسشنامه توسط ۱۵ تن از استادان تأیید شد و پایایی آنها در آلفای کرونباخ امر به معروف و نهی از منکر با مقدار ضریب ($0/742$)، احساس محرومیت نسبی با مقدار ضریب ($0/752$)، فردگرایی با مقدار ضریب ($0/761$)، رضایت اجتماعی با ضریب ($0/882$)، اثربخشی اجتماعی با ضریب ($0/736$)، اعتماد اجتماعی با مقدار ضریب ($0/820$)، احساس ناهنجاری اجتماعی با مقدار ضریب ($0/751$) و تحلیل هزینه و پاداش با مقدار ضریب ($0/770$) محاسبه شد. نتایج تحقیق نشان داد که سن افراد تأثیری بر میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر ندارد. نتایج آزمون تحلیل واریانس با مقدار F برابر ($0/995$) و سطح معنی‌داری ($0/410$) نشان می‌دهد که بین میانگین اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر گروه‌های مختلف سنی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. جنسیت بر میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر تأثیر نداشته است. نتایج آزمون مقایسه‌ای T -test با ($407/1$) T و سطح معنی‌داری ($0/160$) و همچنین میانگین نمرات میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر دو گروه جنسی نشان می‌دهد که به لحاظ آماری بین میانگین دو گروه تفاوت معناداری وجود ندارد، حال آن که جامعه ایران، به دلیل شالوده‌های سنتی و زیرساخت‌های فرهنگی خود، همچنان سهم بیشتری را در فرآیندها و عملکردهای اجتماعی برای مردان قائل است.

کلیدواژه‌ها: امر به معروف، نهی از منکر، شهروندان شهر خلخال، عوامل جامعه‌شناختی.

مقدمه

انسان موجودی اجتماعی است و روابط اجتماعی براساس اصول فطری و عقلی پیوندهایی را بین انسان‌ها ایجاد کرده که به واسطه آن، افراد جامعه دارای سرنوشت مشترکی شده‌اند. هرگونه رفتاری از هریک از اعضای جامعه می‌تواند در سرنوشت فرد و جامعه تأثیرگذار باشد. پس برای حفظ و پایداری جامعه، همگان نوعی مسئولیت در برابر کنش‌ها و رفتارهای یکدیگر دارند. به همین دلیل، جامعه به یک کنترل اجتماعی نیاز دارد. با نگاهی جامعه‌شناسانه و با غور در ادبیات دینی و مذهبی، همواره به این مهم دست می‌یابیم که کنترل اجتماعی به شکل گسترده خود با «امر به معروف و نهی از منکر» اساسی‌ترین، منطقی‌ترین و کارآمدترین آن می‌باشد و در صورت اجرای آن، ماندگاری و بهزیستی جامعه تضمین می‌شود. امر به معروف و نهی از منکر در اصطلاح عبارت است از: «برانگیختن به انجام دادن کار نیک یا باز داشتن دیگران از انجام کارهای بد با استناد به هنجارهای دینی». اصل هشتم قانون اساسی نیز به این مهم پرداخته است: «در جمهوری اسلامی ایران، دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل، برعهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت». در قرآن نیز، آیات ۱۰۴، ۱۱۰، و ۱۱۴ سوره مبارکه آل عمران، ۱۵۷ اعراف، ۷۱ توبه، ۴۱ حج، ۱۷ لقمان، مستقیماً به این فریضه مهم اشاره کرده‌اند. همچنین سند چشم‌انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۴۰۴، هدف‌گیری‌ها در ارتباط با این فریضه را طرح کرده است. بی‌توجهی به امر به معروف و نهی از منکر یکی از آسیب‌های فرهنگ و سبک زندگی جامعه امروزی ماست که با تأکید بیش از حد بر ترجیح‌های شخصی و منافع فردگرایانه در زندگی شهری معاصر نمود یافته و امر به معروف و نهی از منکر نقش خود را در جهت جلوگیری از کجروی‌های اجتماعی و نیاز به افزایش مشارکت شهروندان در امور اجتماعی دینی از دست داده است.

بیان مسئله

انسان به عنوان موجودی با فرهنگ برای نگهداشت روابط اجتماعی و ارزش‌های اخلاقی، از رویه‌های گوناگون پدیده نظم اجتماعی را سامان می‌دهد؛ بنابراین هرگاه ارزش‌های اجتماعی و قاعده‌های رفتاری و هنجاری رعایت نشود، نظم اجتماعی آسیب می‌بیند. این امر به شکل‌گیری

کجروی‌های اجتماعی منجر می‌شود. جامعه‌های بشری همواره در گرداب کجروی‌های اخلاقی و اجتماعی فرورفته و باعث زوال درونی خود شده‌اند. حال اگر در جامعه اسلامی، همه اقشار جامعه به صورت زبانی همدیگر را از کجروی‌های اجتماعی باز دارند و در این راستا، امر به معروف و نهی از منکر کنند، رواج منکر کمینه می‌شود.

مسئولیتی که هر کس در برابر جامعه و اعضای آن دارد، از موضوع‌هایی است که اسلام آن را مهم قلمداد کرده است، از این رو، پافشاری بر انجام آن به عنوان فریضه دارد و در پی مسئولیت اجتماعی افراد در جامعه و قبال یکدیگر به عنوان واحد اجتماعی کل است (لک‌زایی، ۱۳۸۵). براساس این وظیفه دینی، هر کس علاوه بر مسئولیت نگهداری و کنترل خویش، در برابر دیگران نیز مسئول است؛ به گونه‌ای که هر فرد در جامعه به‌زیستی خود را در گرو شکل‌گیری محیط سالم در زندگی خود می‌داند (حسینی اجداد، ۱۳۹۱: ۲۱). نگهداشت نظم و امنیت، ماندگاری انسجام جامعه، پیشگیری از روی دادن جرم، شکل‌گیری عدالت اجتماعی، شکوفایی اقتصاد، ضمانت اجرای احکام اسلامی، آبادانی کشور، مبارزه با فساد و نابرابری و نهادینه شدن حکومت اسلامی از جمله کارکردهای عملیاتی شدن امر به معروف و نهی از منکر است. تعطیلی این فریضه اجتماعی بی‌شک، سبب ناشناخته ماندن فلسفه، هدف‌ها و سازوکارهای مناسب آن و در نتیجه، ناکارآمدی آن می‌شود. بدیهی است که برای پایان دادن به مظلومیت و مهوریت این مطالبه شرعی و قانونی و رسیدن به وضعیت مطلوب، همانگونه که اصل هشتم قانون اساسی تأکید و تصریح می‌کند، لازم است امر به معروف و نهی از منکر به عنوان یک وظیفه همگانی و متقابل تلقی شود. در شهر مورد مطالعه ما [خلخال] نیز همچون شهرها و آبادی‌های دیگر کشور، بی‌توجهی به این فریضه وجود دارد. لذا ما با مطالعه موردی این فریضه در آنجا، در پی شناسایی زمینه‌های مرتبط با اهمیت امر به معروف و نهی از منکر هستیم.

البته تغییر تدریجی سبک زندگی اسلامی، کم‌رنگ شدن روحیه دگرخواهی و از بین رفتن روحیه همبستگی اجتماعی را در پی داشته است. با تغییر سبک زندگی به سمت فردگرایی، اعتماد و دلسوزی برای دیگران زایل شده است، به جای آن، فردگرایی و عقل ابزاری با رویکرد نفع‌گرایانه جایگزین شده است، که فرد و جامعه را نسبت به سرنوشت دیگران بی‌توجه کرده است. مطالعه عوامل مرتبط یادشده با کم‌رنگ شدن فریضه امر به معروف، در این پژوهش مدنظر است.

بر این اساس، سؤال اصلی پژوهش این است: عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه شهروندان شهر خلخال چه می‌باشند؟

اهمیت و ضرورت پژوهش

شناسایی اهمیت و ضرورت، نقش و جایگاه امر به معروف و نهی از منکر در جامعه سبب آگاهی اکثریت جامعه به اهمیت فریضه امر به معروف و نهی از منکر می‌شود. همچنین شناخت عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با میزان اهمیت به این امر مهم، به آمران و ناهیان از منکر کمک خواهد کرد راه‌ها و شیوه‌های جدیدی را در این زمینه در پیش بگیرند. از سویی غفلت از این نوع تحقیقات موجب می‌شود که موضوعاتی چون امر به معروف و نهی از منکر که از ساز و کارهای مهم دینی برای کنترل اجتماعی و اصلاح جامعه است مغفول بماند و سرانجام، موضوع مهم تضاد بین فرهنگ ذهنی و عینی از مغفول ماندن این ضرورت ناشی شده است.

سؤال اصلی تحقیق

عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه شهروندان شهر خلخال کدام‌ها بوده و رابطه آنها با این فریضه چگونه است؟

سؤالات‌های فرعی

- ۱- رابطه بین احساس ناهنجاری شهروندان و امر به معروف و نهی از منکر چگونه است؟
- ۲- رابطه بین اعتماد اجتماعی شهروندان نسبت به هم و مسئولین و امر به معروف و نهی از منکر چگونه است؟
- ۳- رابطه بین رضایت اجتماعی شهروندان و امر به معروف و نهی از منکر چگونه است؟
- ۴- رابطه بین احساس عدم اثربخشی اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان و امر به معروف و نهی از منکر چگونه است؟
- ۵- رابطه بین احساس محرومیت نسبی شهروندان و امر به معروف و نهی از منکر چگونه است؟

- ۶- رابطه بین فردگرایی شهروندان و امر به معروف و نهی از منکر چگونه است؟
- ۷- رابطه بین تحلیل هزینه و پاداش از سوی شهروندان و امر به معروف و نهی از منکر چگونه است؟
- ۸- رابطه بین اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب متغیرهای زمینه‌ای (سن، جنسیت، وضعیت تأهل، وضعیت اشتغال، قومیت، پایگاه اقتصادی - اجتماعی) چگونه است؟

هدف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش شناسایی و تبیین عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر در بین شهروندان شهر خلخال در سال ۱۳۹۴ است.

اهداف فرعی پژوهش

- ۱- شناسایی رابطه بین احساس ناهنجاری شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر.
- ۲- شناسایی رابطه بین اعتماد اجتماعی شهروندان نسبت به هم به مردم و مسئولین با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر.
- ۳- شناسایی رابطه بین رضایت اجتماعی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر.
- ۴- شناسایی رابطه بین احساس عدم اثربخشی اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر.
- ۵- شناسایی رابطه بین احساس محرومیت نسبی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر.
- ۶- شناسایی رابطه بین فردگرایی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر.
- ۷- شناسایی رابطه بین تحلیل هزینه و پاداش از سوی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر.

۸- شناسایی تفاوت میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب متغیرهای زمینه‌ای (سن، جنسیت، وضعیت تأهل، وضعیت اشتغال، قومیت، پایگاه اقتصادی - اجتماعی).

مبانی نظری

آثار امر به معروف و نهی از منکر

یکی از راه‌های شناخت اهمیت یک موضوع، توجه به آثار و نتایج آن است. با بررسی آثار امر به معروف و نهی از منکر میزان اهمیت آن بیشتر درک می‌شود. در اینجا سعی شده است به مهم‌ترین آثار امر به معروف و نهی از منکر در چهار بخش و با چهار عنوان پرداخته شود:

الف - آثار معنوی

منظور از آثار معنوی امر به معروف و نهی از منکر پیامدهایی است که در حوزه باورها و نیز تحقق عینی آن در جامعه، ظهور و بروز می‌یابد. این آثار را در محورهای ذیل می‌توان جست‌وجو کرد:

۱- دعوت به اسلام: امر به معروف و نهی از منکر مردم را به اسلام و ارزش‌های آن فرامی‌خواند و به حیات طیبه‌ای که در پرتو عمل به اسلام تحقق می‌یابد دعوت می‌کند آنچه اسلام برای انسان می‌خواهد، سعادت دنیا و آخرت است.

۲- تحقق عینی ارزش‌ها: منظور از تحقق عینی ارزش‌ها این است که باورها و اعتقاداتی که مؤمنان دارند، در عرصه عمل و جامعه خود را نشان بدهد و تنها یک سلسله باورهای صرفاً ذهنی نباشد. یکی از نتایج پر بار و حیات‌بخش امر به معروف و نهی از منکر همین است.

۳- امنیت اعتقادی: اگر در جامعه‌ای به امر به معروف و نهی از منکر اهمیت داده شود، ارزش‌ها تبلیغ و تبیین گردد و آگاهی مردم نسبت به معروف‌ها و منکرها از آگاهی‌های سطحی و جزئی به آگاهی‌هایی عمیق و جامع ارتقاء یابد، چنین جامعه‌ای نسبت به باورهای اصیل و اکسینه شده، از سلامت اعتقادی بهره‌مند و از امنیت اعتقادی برخوردار می‌شود.

بررسی عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر در بین شهروندان شهر...

۴- تصحیح و حفظ اخلاق و فرهنگ جامعه: اگر جامعه‌ای بخواهد اخلاق و ارزش‌های آن ماندگار بماند و دچار زوال و نابودی نشود، بهترین و مؤثرترین وسیله پاسداری از آن، امر به معروف و نهی از منکر است.

۵- برخورداری از پاداش‌های الهی: کسانی که امر به معروف و نهی از منکر می‌کنند، از پاداش‌های پروردگار بهره‌مند خواهند شد، همانند پاداشی که در برابر انجام دادن نماز، روزه و... خواهند داشت (عباسی، ۱۳۹۲: ۱۲).

ب - آثار اجتماعی

امر به معروف و نهی از منکر پدیده‌ای اجتماعی است و ارزشمندترین آثار آن نیز در اجتماع نمود پیدا می‌کند، از جمله:

۱- اجرای احکام اسلامی: امر به معروف و نهی از منکر به عنوان اصل (نظارت عمومی) یا ضمانت (ضمانت اجرایی) قوانین اسلام مطرح است؛ بدین معنی که خداوند حکیم برای پیاده شدن قوانین حیات بخش اسلام، علاوه بر همه پیش‌بینی‌هایی که کرده، نظارت بر حسن اجرای آن را برعهده فرد فرد جامعه اسلامی، از هر قشری نهاده است. بر این اساس، هر مسلمانی با امر به معروف و نهی از منکر به اجرای صحیح احکام اسلامی کمک می‌کند و در واقع، یک نیروی اجرایی و ناظر جدی آن محسوب می‌شود.

۲- عدالت اجتماعی: نظارت عمومی بر حسن اجرای احکام عدالت‌گستر اسلام، زمینه فراگیری عدالت اجتماعی را فراهم می‌سازد و ضمن تعدیل ثروت‌های جامعه، زندگی عادلانه‌ای برای اقشار مختلف مردم فراهم خواهد ساخت.

۳- سازندگی: با پیاده شدن اصل مهم امر به معروف و نهی از منکر، هر یک از شهروندان جامعه اسلامی یکدیگر را به کار، تلاش و سازندگی ترغیب می‌کنند و در نتیجه، بندهای اسارت و وابستگی گسسته و مملکت اسلامی علاوه بر داشتن حیات معنوی، پرنشاط و آباد خواهد شد.

۴- استواری نظام اسلامی: اگر امر به معروف و نهی از منکر در جامعه رواج یابد، کمک شایانی به استحکام نظام اسلامی خواهد کرد، بدین ترتیب که دولت‌مردان و کارگزاران حکومتی در برابر اعمال مردم احساس مسئولیت کرده، تلاش خواهند کرد که آنان را به اجرای احکام الهی

و ادار کرده، از هرگونه سستی و کجی بازدارند. از سوی دیگر، مردم نیز بر عملکرد دولت نظارتی مستمر خواهند داشت. در این صورت اعتماد متقابل دولت و ملت به یکدیگر تقویت گشته، با پشت گرمی به هم نظام حکومتی را تداوم خواهند بخشید (سیدی و عرب هاشمی، ۱۳۸۸: ۴).

۵- امنیت: هر جامعه‌ای برای پویایی و پایایی خود به آرامش و امنیت نیاز دارد. امنیت یکی از نیازهای اساسی افراد و اجتماعات است که از راه امر به معروف و نهی از منکر تأمین می‌شود. رونق کسب و کار و تجارت و سامان‌یابی امور مختلف فرهنگی، اقتصادی و سیاسی در هر جامعه‌ای، به امنیت ارتباط دارد. اگر محیط خانه، مدرسه، دانشگاه، کارخانه، بازار، شهر و جاده ایمن نباشد و اموال و نوامیس مردم هر لحظه از سوی دزدان، زیاده‌خواهان و اراذل و اوباش تهدید شود، ترس و اضطراب و آشفتگی بر همگان سایه خواهد انداخت و آرامش و آسایش عمومی از بین خواهد رفت و جرأت هر کاری از مردم گرفته خواهد شد. اجرای مقررات دینی و قوانین اجتماعی و نظارت دائمی دستگاه‌های مربوط؛ مانند نیروهای انتظامی و نیز مراقبت‌های عمومی صالحان و نیکان، از زیاده‌خواهی‌ها و تجاوز فرصت‌طلبان و سوءاستفاده‌کنندگان جلوگیری خواهد کرد و امنیت و آرامش عمومی را به ارمغان خواهد آورد (برادری، ۱۳۹۴).

۶- کسب حلال: بعضی افراد برای پیدا کردن پول به هر کاری متوسل می‌شوند. اینان به علت ناآگاهی و یا تربیت نادرست، به دنبال کسب حلال نیستند و تنها در این فکرند که از راه‌هایی مانند: تقلب، رشوه، احتکار، قاچاق، گران‌فروشی یا کم‌فروشی و غیر آن، بر درآمدهای خود بیفزایند. بی‌توجهی به این دست از خلافت‌کاری‌ها، سبب رواج درآمدهای نامشروع در بین مردم و رخنه لقمه‌های حرام در زندگی افراد می‌شود که زیان‌ها و آسیب‌های جبران‌ناپذیری به دنبال خواهد داشت. بنابراین، باید از راه امر به معروف و نهی از منکر، ناآگاهان را به شغل‌های حلال و درآمدهای مشروع آگاه ساخت و آنان را از کارهای خلاف باز داشت. اجرای این وظیفه الهی به حدی ثمربخش است که گاهی چنین افرادی وقتی می‌بینند جامعه به عنوان یک منکر به شغل آنان نگاه می‌کند، خود به خود به دنبال کسب و کارهای حلال و درآمدهای مشروع خواهند رفت. آبادانی کشور، باز پس گرفتن حقوق پایمال‌شده افراد، مبارزه با تبغیض‌ها و بسیاری از اصلاحات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی، از پیامدهای مهم اجرای امر به معروف و نهی از منکر به شمار می‌رود (برادری، ۱۳۹۴).

۷- مصلحت عمومی جامعه و طرد نااهلان از پست‌های کلیدی: حضرت علی (ع) در این

زمینه می‌فرمایند: خداوند امر به معروف و نهی از منکر را برای اصلاح توده‌های ناآگاه و نهی از منکر را برای بازداشتن بی‌خردان واجب کرده است (سیدی و عرب هاشمی، ۱۳۸۸: ۵). علاوه بر این موارد، «اگر جلوی بی‌تفاوتی‌های اجتماعی گرفته نشود، ظرفیت ناهنجاری‌ها در جامعه گسترش می‌یابد و نظارت و مراقبت شهروندان در قبال امور عمومی رخ نمی‌دهد و در این شرایط، کنترل‌های پلیسی هم نمی‌تواند جلو رشد آسیب‌ها را بگیرد. در پی آن، هزینه‌های اصلاح اجتماعی افزایش می‌یابد و برای جلوگیری از دزدی، خشونت و... باید هزینه بسیاری کرد. وقتی این نظارت‌ها کم شود، کنترل اجتماعی بر دوش حاکمیت می‌افتد و مجبور به استفاده از شیوه‌های آمرانه می‌شود و این، تنش بین حاکمیت و جامعه را افزایش می‌دهد» (شریعتی مزینانی، ۱۳۹۳).

ج- آثار اقتصادی

امر به معروف و نهی از منکر زمینه‌های رشد و تعالی و بهبود وضعیت اقتصادی را فراهم می‌آورد. از سوی دیگر، امر به معروف و نهی از منکر در سالم‌سازی بازار نقش مؤثری بازی می‌کند و همچنین از طریق سفارش دیگران به کار کردن و تشویق آنان در این مسیر، موجب ترویج فرهنگ کار می‌شود.

د- آثار روانی

امر به معروف و نهی از منکر پیامدهای روحی- روانی مثبتی نیز دارد. امر به معروف و ناهی از منکر پس از انجام دادن این وظیفه شرعی، از اینکه توانسته وظیفه و رسالت خود را به درستی انجام دهد، احساس رضایت مفید بودن و سبکی می‌کند. از سوی دیگر، کسی که به ارزش‌ها توجهی ندارد و یا به منکرات آلوده می‌شود، در جامعه‌ای که امر به معروف و نهی از منکر عمومی باشد، همواره احساس می‌کند کسانی مراقب و ناظر رفتار او می‌باشند و بدین ترتیب احساس تنهایی، حقارت و سرافکنندگی می‌کند (عباسی، ۱۳۹۱).

جایگاه امر به معروف و نهی از منکر در جامعه‌شناسی

در جامعه‌شناسی اغلب این مفهوم، با عناوین نظارت اجتماعی، اعتنای اجتماعی، بیگانگی

اجتماعی، نظارت همگانی و نظارت عمومی شناخته می‌شود.

باور جامعه‌شناسان مسلمان بر این است که دین مبین اسلام در باب اداره جامعه دارای مدلی جامع، کامل و کارآمد است. در این مدل کامل نظام‌ها و ساختارهای عالی در ارتباط معنی‌دار با یکدیگر طراحی و پیش‌بینی شده‌اند، از جمله:

نظام مدیریت و هدایت در نظریه امامت معصوم (ع) و ولایت فقیه توضیح و تبیین شده است، سازماندهی اجتماعی با تشکیلات تکرار شونده هسته‌های مساجد، نظام اقتصادی با چارچوب‌های اصلی خمس، زکات، انفاق، قرض‌الحسنه و نظام دفاعی و نظامی با نظریه جهاد با راهبرد بازدارندگی؛ که مجموع این نظام‌ها و نظایر آن در ارتباطی عمیق و برنامه‌ریزی شده، نظام حکومت اسلامی را تشکیل خواهد داد. یکی از نظام‌های مهم که در طراحی هر نظام و هر سیستم مدنظر قرار می‌گیرد، نظام کنترل و نظارت است که شکل‌گیری و تداوم حرکت و بقای سایر نظام‌ها و نظام کلی، وابسته به آن است. در این ارتباط، اسلام یکی از کامل‌ترین مدل‌ها و الگوهای هدایت و نظارت را با کارکردهای اجتماعی و فردی معرفی کرده که همان نظام امر به معروف و نهی از منکر است که در واقع تضمینی جدی برای پاگیری و قوام سایر نظام‌ها و درنهایت، ایجاد و برقراری نظام اسلامی است (حسینی اجداد، ۱۳۹۱: ۲۰).

از نظر جامعه‌شناسی اسلامی، اسلام مکتبی جامع و آیینی کامل است که هم برای ویژگی‌های زندگی فردی انسان و هم برای شکل‌دهی به روابط سالم اجتماع، برنامه‌ریزی کرده است. از طرفی، بیشتر دستورات دین، حتی در بخش‌هایی که به احکام عبادی و تنظیم رابطه فرد با خدایش پرداخته، از جنبه‌های اجتماعی نیز برخوردار است. رفتارهای شخصی افراد، گرچه در مرحله نخست، تأثیر مستقیم بر روح و روان شخص برجای می‌گذارد، اما از محدوده ضمیر فرد فراتر می‌رود و به اجتماع نیز می‌رسد. خصوصیات فردی و خلقیات شخصی که در رفتار عضوی از جامعه ظاهر می‌شود، بسان موجودی متحرک عمل می‌کند و حصار محدود محل پیدایش خویش را درهم می‌شکند و در شاکله محیط اجتماعی به جریان می‌افتد (حسینی اجداد، ۱۳۹۱: ۲۰).

آیین اسلام که در پی آراستن روان فردی انسان و ترسیم ساختار زندگی جمعی براساس فضایل اخلاقی است، برای کنترل این حرکت خزنده در کالبد اجتماعی اندیشیده و تمهیدات فراوانی مهیا کرده است که از جمله آنها می‌توان به دستور دینی امر به معروف و نهی از منکر

اشاره کرد. براساس این وظیفه شرعی، هر کس علاوه بر مسئولیت حفظ و کنترل خویش، در قبال دیگران نیز مسئول است؛ به گونه‌ای که هر فرد جامعه اصلاح خود را در گرو تحقق اصلاح محیط زندگی خود می‌داند. در حقیقت، یک فرد به منزله نگهبانی است که در جامعه بر برج و باروی مرزهای نیکی‌ها و پلیدی‌ها جای گرفته و برای تحقق خیر و صلاح عمومی پاس می‌دهد. او مکلف است هرگونه لغزش همراهان را چون خطای خویش دانسته و به محض آگاهی و شناخت آنها در صدد علاج برآید. اگر خوبی‌ها را مشاهده کرد، ترغیب و تأیید و همراهی کند و اگر رفتارها را در مسیر رشد و صلاح ندید، از آنها دوری گزیده و حتی دیگران را از گرایش به آن سوی باز دارد (حسینی اجداد، ۱۳۹۱: ۲۱). «انسان به طور طبیعی نیازمند زندگی جمعی است و اصطلاحاً «مدنی بالطبع» است؛ یعنی تن دادن به الزامات زندگی اجتماعی، جزء سرشت‌های ذاتی او است و به تعبیر ارسطو «آنان که از مدینه خارج‌اند؛ یا از ما برترند و جزء فرشتگان، و یا از ما پست‌ترند و جزء درندگان» (فاستر، ۱۳۸۸: ۲۱۱).

بی‌تردید، این از ویژگی‌های آیین اسلام است که به جهت جاودانگی و همگانی بودن این دین و ضرورت پاسخگویی به تمامی مشکلات بشریت، به حل معضلات اخلاقی و رفتاری جامعه با تکلیف به فریضه امر به معروف و نهی از منکر پرداخته است. به عبارت دیگر، امر به معروف و نهی از منکر، کاملاً پدیده‌ای الهی می‌باشد و عمل به آن دواى دردهای فراوان اجتماعی است. همچنین این موضوع با فطرت انسانی و نیازهای دنیوی و اخروی انسان سازگاری دارد، لذا بشر به سبب انجام ندادن این فریضه در رنج و نابسامانی اجتماعی گرفتار می‌شود. بنابراین به درمان جایگزین و البته غیراساسی و ناکارآمد دست می‌زند که نه تنها مشکلات و نیازها را مرتفع نمی‌سازد، بلکه به پیچیده‌تر شدن مشکلات اجتماعی کمک می‌کند.

در همین زمینه، دورکیم با مشاهده نابسامانی‌ها و آشفتگی‌های اجتماعی در جامعه غربی، وفاق یا همبستگی اجتماعی را توصیه می‌کند تا از زوال و ازهم‌گسیختگی مبانی و ارزش‌های جامعه جلوگیری کند. دورکیم با مشاهده نابسامانی‌های اجتماعی این سؤال در ذهنش خطور کرد که چرا جامعه جدید غربی دچار بی‌نظمی و آسیب‌های اجتماعی شد. به بیان دیگر، سؤال اساسی وی این بود که چه چیزی سبب می‌شود جامعه حفظ شود و دچار اضمحلال و فروپاشیدگی نشود. وی در این زمینه، به این جواب دست یافت که همبستگی اجتماعی سبب می‌شود جامعه قوام یابد

و دچار بی نظمی نشود، زیرا در این نوع جامعه، افراد دارای اخلاقیات مشترکی هستند که همان وفاق اجتماعی بر سر ارزش‌ها و قواعد اخلاقی و پذیرش آن از سوی اکثریت افراد جامعه است؛ امری که باعث می‌شود افراد خاطی از این اخلاقیات مشترک، به شدت مجازات شوند. اما در جامعه جدید مشکل اساسی این است که هیچ‌گونه نظام اخلاقی مشترک و قوی وجود ندارد؛ زیرا مذهب در زندگی اجتماعی آحاد جامعه، رنگ باخته و فردگرایی رو به فزونی گذاشته است. به عبارت دیگر، وفاق اجتماعی که قبلاً باعث استحکام جامعه بوده است، به سستی گراییده و به ضعف نظام مشترک اخلاقی منتهی شده است. با پدید آمدن چالش فقدان همبستگی اجتماعی در جوامع جدید، در جست‌وجوی یک همبستگی اجتماعی متفاوت در جامعه جدید هستند که منبع آن، ناشی از تفاوت افراد و اعتقاد به اخلاقیات صنفی و حرفه‌ای غیرمشترک است. به عبارت دیگر، در جامعه جدید تقسیم اجتماعی کار و نیاز متقابل افراد به یکدیگر باعث می‌شود که نظام اخلاقی مشترک حفظ شود و جامعه به زعم آنان، از یک کنترل اجتماعی برخوردار گردد (ریترز، ۱۳۷۱: ۷۷-۷۵).

مایکل کوک، نویسنده و محقق برجسته امریکایی، نیز بر این امر تأکید دارد. کوک معتقد است که: «فریضه امر به معروف و نهی از منکر، تکلیف هر مسلمان را در سراسر جهان برای بازسازی مردم از زیر پا گذاشتن قانون خداوند روشن می‌سازد». وی در اثر ارزشمند خود در موضوع امر به معروف و نهی از منکر که نگارش آن به گفته خود او پانزده سال طول کشیده و برگزیده چندین جایزه بین‌المللی کتاب است، به بررسی این فریضه در قرآن و حدیث و همچنین نزد متفکران مختلف از اهل سنت و شیعه می‌پردازد. صفحه نخست این کتاب با ذکر حادثه‌ای آغاز می‌شود؛ به این صورت: در شب پنجشنبه ۲۲ سپتامبر ۱۹۸۸، یک زن در ایستگاه قطار محلی در شیکاگو در حضور چندین تن مورد تجاوز قرار گرفت. سیمای برجسته این رویداد این بود که هیچ‌کس برای یاری وی واکنشی از خود نشان نداد و به فریادهای او که از آنان یاری می‌خواست، توجهی نکرد. سپس گزارش روزنامه شیکاگو تریبون و تایمز را منعکس می‌کند که تماشاگران که شمارشان زیاد بود، به سادگی ایستاده بودند و گذاشتند چنین اتفاقی بیفتد؛ حتی وقتی قطار سر می‌رسد، سوار شده، به راه خود می‌روند. مایکل کوک در ادامه می‌نویسد: «کسی نمی‌تواند کناری بایستد و فردی را به چشم ببیند - حتی اگر آن فرد بیگانه بیگانه باشد - که این‌گونه با او رفتار

می‌شود. باید کسی کاری کند و واکنشی از خود نشان دهد یا دلیل خاصی برای عدم اقدام داشته باشد. به سخن دیگر، مفهوم روشنی داریم که گونه‌ای وظیفه است؛ با آنکه در زندگی روزانه، نامی از این وظیفه نداریم. این ارزش است... خواه درک کنیم یا نه؛ ولی در حقیقت کاملاً خوب می‌فهمیم که فرهنگمان نیاز [به] طرز گفتار ساخته و پرداخته‌ای از درکمان را برطرف نمی‌سازد». آن‌گاه مایکل کوک نتیجه می‌گیرد که در فرهنگ غربی جای چنین وظیفه‌ای خالی است و در نهایت گمشده خویش را در فرهنگ اسلامی پیدا می‌کند: «من تا هنگامی که برای پژوهش در اسلام کار نکرده بودم، از این مسئله آگاهی نداشتم. برعکس غرب، اسلام برای وظیفه اخلاقی گسترده از این دست، هم نام دارد و هم آموزه؛ این نام، امر به معروف و نهی از منکر است» (کوک، ۱۳۸۴: ۲۹۳۳).

چارچوب نظری

پیشینه تحقیق

جدول ۱- خلاصه پژوهش‌های صورت گرفته

محقق و سال انجام تحقیق	عنوان پژوهش	نتایج عمده
غدیری و همکارانش (۱۳۸۷)	بررسی موانع احیا و ترویج امر به معروف و نهی از منکر	نتایج آن نشان می‌دهد ۹۹/۷ درصد از نمونه مورد بررسی انجام فریضه را ضروری و ۱/۳ درصد غیرضروری می‌دانستند.
محمدیان و همکاران (۱۳۸۷)	عوامل مؤثر در گرایش افراد نسبت به اجرای فریضه امر به معروف و نهی از منکر	ویژگی‌های فردی مانند: سن، جنس و وضعیت تأهل و تحصیلات تأثیری در گرایش آنان به معروف نداشته و متغیرهای دیگر به مانند: وضعیت اقتصادی، آموزشی، گروه دوستان و نیز تشکلهای مردمی و هیأت‌های مذهبی مؤثرند. در بین گروه‌های مرجع نیز روحانیت، خانواده، دوستان و فرهنگیان تأثیری مثبت بر این امر داشته‌اند.
حیدری (۱۳۸۷)	تبیین جامعه‌شناختی نظارت همگانی و ضرورت‌های اجتماعی آن در جوامع امروزی	نظارت اجتماعی به عنوان مفهوم پایه و زیربنای موضوع نظارت همگانی از مفاهیم بنیادی و مهم در حیات اجتماعی انسان‌ها محسوب می‌شود، به گونه‌ای که پیوندی قوی و اساسی بین آنها برقرار است؛ به این معنا که تداوم حیات اجتماعی، از یک نظر، در گرو وجود و بقای نظارت اجتماعی است.

(ادامه) جدول ۱- خلاصه پژوهش‌های صورت گرفته

محقق و سال انجام تحقیق	عنوان پژوهش	نتایج عمده
قلی زاده و همکاران (۱۳۸۸)	امر به معروف و نهی از منکر در دانشگاه با تأکید بر مدل کاربردی پژوهش محور	دانشگاه می‌تواند با فعال کردن دانشجویان در عرصه‌های علمی و پژوهشی و ایجاد انگیزه و خلاقیت در آنها در امر تولید علم، در تحقق معروف‌ها و ارزش‌های خود [نیز] بدون اجبار اجتماعی و هم با حفظ وفاق ارزشی جامعه گام‌های اساسی بردارد.
قلی زاده و همکاران (۱۳۹۰)	نقش مؤلفه‌های امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی دانشجویان دختر	نتایج نشان داده که میانگین نمره نقش امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی با میانگین فرضی ۳، ۳/۶۱ بود که بالاتر از حد متوسط است. همچنین نقش شرایط آمران و ناهیان، شیوه‌ها و آثار این فریضه در بهبود سرمایه اجتماعی معنی دار است. بین ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان و دیدگاه آنان تفاوت معناداری مشاهده نشد.
کوک (۲۰۰۴)	کتاب امر به معروف و نهی از منکر در اندیشه اسلامی	پس از بررسی این فریضه از منظر آیات و روایات و همچنین باورهای فرق اسلامی نسبت به این فریضه، سرچشمه‌ها و سنجش‌های آن و تفاوت امر به معروف و نهی از منکر با امداد در فرهنگ غربی به این نتیجه می‌رسد که هیچ مشابه و همتایی برای این تکلیف وجود ندارد.
هادوی و همکاران (۱۳۹۲)	اهمیت فریضه امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان	۹۱/۷ درصد دانشجویان امر به معروف و نهی از منکر را از واجبات دین اسلام می‌دانستند. ۸۳/۱ درصد از آنها بر ضرورت پرداختن به این فریضه در تمام دوران زندگی تأکید داشتند. اختلاف آماری معنی داری بین جنسیت و نظر دانشجویان نسبت به عبارت «امر به معروف و نهی از منکر برای پسران بیشتر از دختران ضرورت دارد» مشاهده نشده است.

به طور کلی درباره مطالعات مطرح شده در این بخش می‌توان گفت هیچ‌یک از این مطالعات به صورت مستقیم به بحث در زمینه اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر و رابطه آن با عوامل اجتماعی و فرهنگی نپرداخته‌اند. در پژوهش حاضر، ضمن توجه به متغیرهای ملحوظ در تحقیقات قبلی، به دنبال بررسی وضعیت میزان اهمیت به فریضه امر به معروف و نهی از منکر در بین شهروندان شهر خلخال و عوامل جامعه‌شناختی تأثیرگذار در آن هستیم.

تعریف مفاهیم

امر به معروف

در اصطلاح، امر به معروف به تشویق و واداشتن دیگران به انجام دادن افعال و داشتن صفاتی که به حکم عقل و از طرف شارع به نیکی توصیف شده‌اند، اطلاق می‌شود (قربانی لاهیجی، ۱۳۷۹: ۳۴).

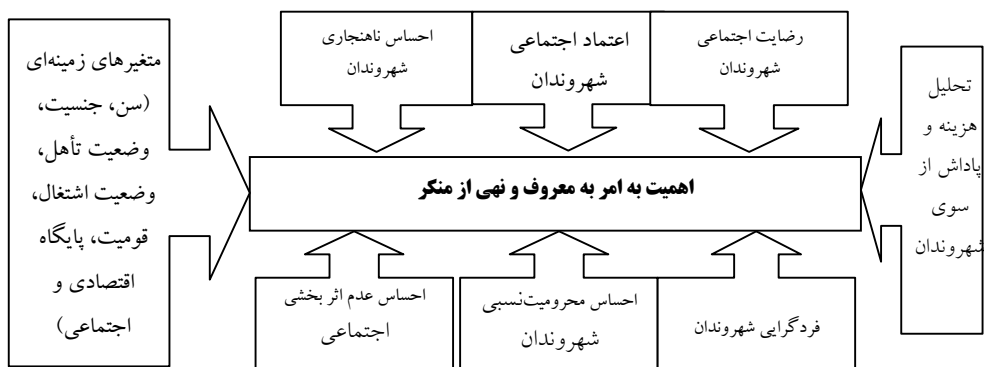
نهی از منکر

در اصطلاح، نهی از منکر به برحذر داشتن دیگران از انجام دادن افعال یا داشتن اوصافی که از طرف شارع و به حکم عقل، قبیح و زشت شمرده شده‌اند، گفته می‌شود (تیلا، ۱۳۸۴: ۴۶).

فرضیه‌ها

- ۱- بین احساس ناهنجاری شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.
- ۲- بین اعتماد اجتماعی شهروندان به مردم و مسئولان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.
- ۳- بین رضایت اجتماعی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.
- ۴- بین احساس عدم اثربخشی اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.
- ۵- بین احساس محرومیت نسبی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.
- ۶- بین فردگرایی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.
- ۷- بین تحلیل هزینه و پاداش از سوی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.
- ۸- میزان اهمیت دادن به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان، برحسب متغیرهای زمینه‌ای (سن، جنسیت، وضعیت تأهل، وضعیت اشتغال، قومیت، و پایگاه اقتصادی - اجتماعی) آنان متفاوت است.

هشت فرضیه پیشنهادی فوق را می توان در قالب مدل مفهومی شکل (۱) به تصویر کشید:

شکل ۱- مدل نظری پژوهش

روش تحقیق

مطالعه حاضر از نوع توصیفی-کاربردی است که به روش پیمایشی انجام گرفته است. جامعه آماری پژوهش، شامل تمام افراد ۱۸ سال به بالای شهر خلخال می‌باشند که براساس آخرین سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۰، ۲۳۶۳۵ نفر برآورد شده است (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۰). در این پژوهش از روش اسنادی و پیمایشی برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. ابزار گردآوری داده‌ها در بخش نظری، منابع مکتوب در این حوزه و در بخش تجربی، پرسشنامه از نوع محقق ساخته بود که پس از طی مراحل خاص (بر مبنای واریانس و سقم فرضیه‌های مطروحه، پیش‌آزمون و اعتبارسنجی ابزار) و با گویه‌هایی از نوع طیف لیکرت با گزینه‌های مدرج پنج قسمتی از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق مورد بررسی قرار گرفته و به صورت کتبی - حضوری در خصوص پاسخگویان توزیع شده است. در این بررسی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیات از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی، مانند: توزیع فراوانی، درصد، میانگین، واریانس و انحراف استاندارد، آزمون t، ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون چند متغیره و واکاوی واریانس (تحلیل واریانس) با استفاده از نرم افزار SPSS، تحت ویندوز استفاده می‌شود. برای بررسی فرضیه‌های پژوهش از آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون، آزمون T-test و آزمون

تحلیل واریانس آنوا و آزمون ال اس دی استفاده شده است.

در این تحقیق برای تعیین اعتبار ابزار تحقیق (پرسشنامه) از روش اعتبار صوری که نوعی اعتبار محتوایی است، و اعتبار سازه‌ای استفاده شده است. بعد از استخراج نمرات مربوط به هر پرسشنامه و وارد کردن آن در نرم افزار spss، آلفای کرونباخ متغیر میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر با مقدار ضریب (۰/۷۴۲)، احساس محرومیت نسبی با مقدار ضریب (۰/۷۵۲)، فردگرایی با مقدار ضریب (۰/۷۶۱)، رضایت اجتماعی با ضریب (۰/۸۸۲)، اثربخشی اجتماعی با ضریب (۰/۷۳۶)، اعتماد اجتماعی با مقدار ضریب (۰/۸۲۰)، احساس ناهنجاری اجتماعی با مقدار ضریب (۰/۷۵۱) و تحلیل هزینه و پاداش با مقدار ضریب (۰/۷۷۰) محاسبه شد که نشان می‌داد سوالات خوب طراحی شده‌اند، با همدیگر هماهنگی درونی دارند و یک چیز را می‌سنجند.

یافته‌های پژوهش

توصیفی

• جنس

مطابق با داده‌های به دست آمده از جنس پاسخگویان، جدول فراوانی جنس پاسخگویان در جدول (۲) ارائه شده است. جدول زیر توزیع جنس پاسخگویان را نشان می‌دهد.

جدول ۲- توزیع پاسخگویان بر حسب جنس

جنس	فراوانی	درصد
مرد	۱۸۱	۴۷/۹
زن	۱۹۷	۵۲/۱
جمع	۳۷۸	۱۰۰/۰

مطابق با جدول بالا ۴۷/۹ درصد از کل پاسخگویان مرد و دارای کمترین درصد بوده‌اند. همچنین ۵۲/۱ درصد از پاسخگویان زن و دارای بیشترین درصد می‌باشند.

• وضعیت تأهل

وضعیت تأهل پاسخگویان نشان‌دهنده دو گروه از پاسخگویان مجرد (ازدواج نکرده) و متأهل (ازدواج کرده) می‌باشد که در جدول (۳) ارائه شده است. جدول زیر توزیع وضعیت تأهل پاسخگویان را نشان می‌دهد.

جدول ۳- توزیع پاسخگویان بر حسب وضعیت تأهل

وضعیت تأهل	فراوانی	درصد
مجرد	۶۹	۱۸/۳
متأهل	۳۰۹	۸۱/۷
جمع	۳۷۸	۱۰۰/۰

مطابق با جدول بالا ۱۸/۳ درصد از پاسخگویان مجرد و ۸۱/۷ درصد نیز متأهل هستند.

• سن

مطابق با داده‌های به‌دست آمده از سن پاسخگویان، جدول فراوانی سن پاسخگویان در جدول (۴) ارائه شده است. جدول زیر توزیع سن پاسخگویان را نشان می‌دهد.

جدول ۴- توزیع پاسخگویان بر حسب سن

سن	فراوانی	درصد
۱۹-۲۷ سال	۳۶	۹/۵
۲۸-۳۶ سال	۲۰۴	۵۴/۰
۳۷-۴۶ سال	۹۴	۲۴/۹
۴۷-۵۶ سال	۳۳	۸/۷
بیشتر از ۵۷ سال	۱۱	۲/۹
جمع	۳۷۸	۱۰۰/۰

بررسی عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر در بین شهروندان شهر...

مطابق با جدول فوق کمترین سن برابر با ۱۹ سال و بیشترین سن ۵۷ سال و بالاتر بوده است. بیشتر پاسخگویان نیز در مقطع سنی ۲۸-۳۶ سالگی قرار دارند.

• میزان تحصیلات

جدول ۵- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان تحصیلات

میزان تحصیلات	فراوانی	درصد
زیردیپلم	۲۶	۶/۹
دیپلم	۱۱۳	۲۹/۹
فوق دیپلم	۵۸	۱۵/۳
لیسانس	۱۰۵	۲۷/۸
فوق لیسانس و بالاتر	۷۶	۲۰/۱

با توجه به جدول (۵) مشاهده می‌شود ۲۶ نفر از افراد نمونه دارای تحصیلات زیردیپلم هستند، ۱۱۳ نفر دیپلم، ۵۸ نفر فوق دیپلم، ۱۰۵ نفر لیسانس و ۷۶ نفر (۱/۲۰ درصد) فوق لیسانس و بالاتر هستند. بیشترین فراوانی مربوط به سطح تحصیلات دیپلم می‌باشد.

• میانگین متغیرهای مستقل و وابسته

جدول ۶- تفکیک نمونه بر حسب میانگین متغیرهای مستقل و وابسته

متغیرها	میانگین	ماکسیمم	مینیمم	تعداد سوالات	حالت‌های طیف
احساس ناهنجاری	۲۷/۶۳۴۹	۳۷	۱۴	۸	۵
اعتماد اجتماعی	۵۰/۵۱۵۹	۶۸	۳۲	۱۴	۵
احساس عدم اثربخشی	۱۶/۲۶۱۹	۲۶	۶	۶	۵
رضایت اجتماعی	۴۷/۴۱۲۷	۶۸	۲۴	۱۵	۵
فردگرایی	۲۵/۳۱۴۸	۳۵	۱۳	۷	۵
احساس محرومیت نسبی	۲۲/۳۴۶۶	۳۰	۱۳	۶	۵
تحلیل هزینه - پاداش	۲۱/۹۸۱۵	۳۱	۱۱	۸	۵
امر به معروف و نهی از منکر	۵۷/۳۶۲۴	۷۱	۳۷	۱۹	۵

آمار استنباطی

جدول ۷- آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین احساس ناهنجاری شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر

متغیر یک	متغیر دو	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
احساس بی هنجاری شهروندان	امر به معروف و نهی از منکر	-۰/۲۴۰	۰/۰۰۰

با توجه به جدول (۷) مشاهده می شود سطح معنی داری آزمون ۰/۰۰۰ کمتر از ۰/۰۵ می باشد. بنابراین، فرض صفر رد می شود و با اطمینان ۰/۹۵ می توان گفت رابطه معنی داری بین دو متغیر مورد بررسی وجود دارد. با توجه به منفی بودن علامت ضریب همبستگی ۰/۲۴۰- بین دو متغیر رابطه معنی داری برقرار است، یعنی با افزایش یکی دیگری کاهش می یابد.

فرضیه دوم

بین اعتماد اجتماعی شهروندان به مردم و مسئولان با میزان اهمیت دادن به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.

- فرض صفر: بین اعتماد اجتماعی شهروندان به مردم و مسئولان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود ندارد.

- فرض مقابل: بین اعتماد اجتماعی شهروندان به مردم و مسئولان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.

جدول ۸- آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین اعتماد اجتماعی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر

متغیر یک	متغیر دو	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
اعتماد اجتماعی	امر به معروف و نهی از منکر	۰/۵۶۴	۰/۰۰۰

بررسی عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر در بین شهروندان شهر...

با توجه به جدول (۸) مشاهده می‌شود سطح معنی‌داری آزمون $0/000$ کمتر از $0/05$ می‌باشد. بنابراین فرض صفر رد می‌شود و با اطمینان $0/95$ می‌توان گفت رابطه معنی‌داری بین دو متغیر مورد بررسی وجود دارد. با توجه به مثبت بودن علامت ضریب همبستگی $0/564$ بین دو متغیر رابطه معنی‌داری برقرار است، یعنی با افزایش یکی دیگری نیز افزایش می‌یابد.

فرضیه سوم

بین رضایت اجتماعی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.

- فرض صفر: بین رضایت اجتماعی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود ندارد.

- فرض مقابل: بین رضایت اجتماعی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.

جدول ۹- آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین رضایت اجتماعی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر

متغیر یک	متغیر دو	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
رضایت اجتماعی	امر به معروف و نهی از منکر	$0/725$	$0/000$

با توجه به جدول (۹) مشاهده می‌شود سطح معنی‌داری آزمون $0/000$ کمتر از $0/05$ می‌باشد. بنابراین فرض صفر رد شده، با اطمینان $0/95$ می‌توان گفت رابطه معنی‌داری بین دو متغیر مورد بررسی وجود دارد. با توجه به مثبت بودن علامت ضریب همبستگی $0/725$ بین دو متغیر رابطه معنی‌داری برقرار است، یعنی با افزایش یکی دیگری نیز افزایش می‌یابد.

فرضیه چهارم

بین احساس عدم اثربخشی اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.

- فرض صفر: بین احساس عدم اثربخشی اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود ندارد.
- فرض مقابل: بین احساس عدم اثربخشی اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.

جدول ۱۰- آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین احساس عدم اثربخشی اجتماعی از سوی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر

متغیر یک	متغیر دو	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
احساس عدم اثربخشی اجتماعی	امر به معروف و نهی از منکر	-/۴۹۹	۰/۰۰۰

با توجه به جدول (۱۰) مشاهده می شود سطح معنی داری آزمون ۰/۰۰۰ کمتر از ۰/۰۵ می باشد. بنابراین، فرض صفر رد می شود و با اطمینان ۰/۹۵ می توان گفت رابطه معنی داری بین دو متغیر مورد بررسی وجود دارد. با توجه به منفی بودن علامت ضریب همبستگی ۴۹۹- بین دو متغیر رابطه معنی داری برقرار است، یعنی با افزایش یکی دیگری کاهش می یابد.

فرضیه پنجم

- بین فردگرایی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.
- فرض صفر: بین فردگرایی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود ندارد.
- فرض مقابل: بین فردگرایی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.

جدول ۱۱- آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین فردگرایی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر

متغیر یک	متغیر دو	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
فردگرایی	امر به معروف و نهی از منکر	-/۴۷۷	۰/۰۰۰

بررسی عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر در بین شهروندان شهر...

با توجه به جدول (۱۱) مشاهده می‌شود سطح معنی‌داری آزمون ۰/۰۰۰ کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. بنابراین فرض صفر رد شده، با اطمینان ۰/۹۵ می‌توان گفت رابطه معنی‌داری بین دو متغیر مورد بررسی وجود دارد. با توجه به منفی بودن علامت ضریب همبستگی ۰/۴۷۷- بین دو متغیر رابطه معنی‌داری برقرار است، یعنی با افزایش یکی دیگری کاهش می‌یابد.

فرضیه ششم

بین تحلیل هزینه و پاداش از سوی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.

- فرض صفر: بین تحلیل هزینه و پاداش از سوی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود ندارد.

- فرض مقابل: بین تحلیل هزینه و پاداش از سوی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.

جدول ۱۲- آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین تحلیل هزینه و پاداش از سوی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر

متغیر یک	متغیر دو	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
تحلیل هزینه و پاداش	امر به معروف و نهی از منکر	-/۵۵۵	۰/۰۰۰

با توجه به جدول (۱۲) مشاهده می‌شود سطح معنی‌داری آزمون ۰/۰۰۰ کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. بنابراین فرض صفر رد می‌شود و با اطمینان ۰/۹۵ می‌توان گفت رابطه معنی‌داری بین دو متغیر مورد بررسی وجود دارد. با توجه به منفی بودن علامت ضریب همبستگی ۰/۵۵۵- بین دو متغیر رابطه معنی‌داری برقرار است، یعنی با افزایش یکی دیگری کاهش می‌یابد.

فرضیه هفتم

بین احساس محرومیت نسبی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.

- فرض صفر: بین احساس محرومیت نسبی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود ندارد.
- فرض مقابل: بین احساس محرومیت نسبی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر رابطه وجود دارد.

جدول ۱۳- آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین احساس محرومیت نسبی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر

متغیر یک	متغیر دو	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
احساس محرومیت نسبی	امر به معروف و نهی از منکر	-۰/۶۳۶	۰/۰۰۰

با توجه به جدول (۱۳) مشاهده می شود سطح معنی داری آزمون ۰/۰۰۰ کمتر از ۰/۰۵ می باشد. بنابراین فرض صفر رد می شود و با اطمینان ۰/۹۵ می توان گفت رابطه معنی داری بین دو متغیر مورد بررسی وجود دارد. با توجه به منفی بودن علامت ضریب همبستگی ۰/۶۳۶- بین دو متغیر رابطه معنی داری برقرار است، یعنی با افزایش یکی دیگری کاهش می یابد.

فرضیه هشتم

- میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب سن آنان متفاوت است.
- فرض صفر: میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب سن آنان متفاوت نیست.
- فرض مقابل: میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب سن آنان متفاوت است.
- ابتدا برای به دست آوردن تحلیل واریانس یک طرفه از رابطه بین سن پاسخگویان و اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر، مقطع سنی به پنج سطح تقسیم شد. سپس به منظور آزمون فرضیه از تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شد.

بررسی عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر در بین شهروندان شهر...

جدول ۱۴- جدول آماره‌های توصیفی و تحلیل واریانس (ANOVA)

Sig	F	انحراف معیار	میانگین	تعداد	سن
۰/۴۱۰	۰/۹۹۵	۶/۸۴	۵۸/۵۰	۳۶	سال ۱۹-۲۷
		۶/۵۹	۵۷/۴۸	۲۰۴	سال ۲۸-۳۶
		۷/۱۱	۵۶/۲۹	۹۴	سال ۳۸-۴۶
		۸/۲۴	۵۸/۳۰	۳۳	سال ۴۷-۵۶
		۶/۵۴	۵۸/۷۱	۱۱	بیشتر از ۵۷ سال

آمار جدول (۱۴) نشان می‌دهد که مقدار F برابر ۰/۹۹۵ شده است. سطح معنی‌داری آزمون نیز از ۰/۰۵ بیشتر است؛ بنابراین نمی‌توان فرض صفر را رد کرد. یعنی بین میانگین اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر گروه‌های مختلف سنی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

فرضیه نهم

میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب جنسیت آنان متفاوت است.

- فرض صفر: میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب جنسیت آنان متفاوت نیست.

- فرض مقابل: میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب جنسیت آنان متفاوت است.

جدول ۱۵- آزمون T-Test بین جنسیت پاسخگویان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر

متغیر	فراوانی	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس	سطح معنی‌داری	T	سطح معنی‌داری
مرد	۱۸۱	۵۶/۸۵	۶/۳۷	۲/۴۴۴	۰/۱۱۹	-۱/۴۰۷	۰/۱۶۰
زن	۱۹۷	۵۷/۸۴	۷/۳۴				

مطابق با جدول (۱۵) اندازه T برابر ۱/۴۰۷- با سطح معنی داری ۰/۱۶۰ شده که از ۰/۰۵ بیشتر است. لذا نمی توان فرض صفر را رد کرد، یعنی واریانس دو گروه با هم برابر است و گروه ها از لحاظ میزان اهمیت دادن به امر به معروف و نهی از منکر با یکدیگر تفاوت ندارند.

فرضیه دهم

میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب وضعیت تأهل آنان متفاوت است.

- فرض صفر: میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب وضعیت تأهل آنان متفاوت نیست.

- فرض مقابل: میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب وضعیت تأهل آنان متفاوت است.

جدول ۱۶- آزمون T-Test بین وضعیت تأهل پاسخگویان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر

متغیر	فراوانی	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس	سطح معنی داری	T	سطح معنی داری
مجرد	۶۴	۵۸/۰۹	۶/۵۸	۰/۰۳۸	۰/۸۴۵	۰/۹۶۴	۰/۳۲۰
متاهل	۳۱۰	۵۷/۲۰	۶/۹۷				

مطابق با جدول (۱۶) اندازه T برابر ۰/۹۶۴ با سطح معنی داری ۰/۳۲۰ شده که از ۰/۰۵ بیشتر است. لذا نمی توان فرض صفر را رد کرد، یعنی واریانس دو گروه با هم برابر است و گروه ها از لحاظ میزان اهمیت دادن به امر به معروف و نهی از منکر با یکدیگر تفاوت ندارند.

فرضیه یازدهم

میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب وضعیت اشتغال آنان متفاوت است.

بررسی عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر در بین شهروندان شهر...

- فرض صفر: میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب وضعیت اشتغال آنان متفاوت نیست.

- فرض مقابل: میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب وضعیت اشتغال آنان متفاوت است.

ابتدا برای به دست آوردن تحلیل واریانس یک طرفه از رابطه بین اشتغال پاسخگویان و میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر، متغیر وضعیت اشتغال به سطوح پایین، متوسط و بالا تقسیم شدند. سپس به منظور آزمون فرضیه از تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شد.

جدول ۱۷- جدول آماره‌های توصیفی و تحلیل واریانس (ANOVA)

Sig	F	انحراف معیار	میانگین	تعداد	وضعیت اشتغال
۰/۷۷۷	۰/۴۹۸	۷/۲۸	۵۶/۳۷	۲۷	کارگر
		۶/۷۵	۵۷/۲۸	۱۳۰	کارمند
		۶/۵۸	۵۸/۷۱	۷	بازاری
		۶/۵۳	۵۷/۵۴	۶۹	آزاد
		۶/۴۲	۵۶/۲۸	۶۴	خانه دار
		۷/۷۶	۵۶/۸۲	۸۱	سایر

آمار جدول (۱۷) نشان می‌دهد که مقدار F برابر ۰/۴۹۸ شده است. سطح معنی‌داری آزمون نیز از ۰/۰۵ بیشتر است؛ بنابراین نمی‌توان فرض صفر را رد کرد، یعنی بین میانگین اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر گروه‌های مختلف شغلی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

فرضیه دوازدهم

میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب قومیت آنان متفاوت است.

- فرض صفر: میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب قومیت آنان متفاوت نیست.

- فرض مقابل: میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب قومیت آنان متفاوت است.

ابتدا برای به دست آوردن تحلیل واریانس یک طرفه از رابطه بین قومیت پاسخگویان و اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر، متغیر قومیت به سطوح ترک، کرد و فارس تقسیم شدند. سپس به منظور آزمون فرضیه از تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شد.

جدول ۱۸- آماره‌های توصیفی و تحلیل واریانس (ANOVA)

قومیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار	F	Sig
آذری	۲۷۶	۵۸/۵۳	۶/۹۸	۴/۶۲۲	۰/۰۱۰
کرد	۹۶	۵۷/۱۱	۶/۵۴		
فارس	۶	۵۰/۵۰	۳/۳۳		

آمار جدول (۱۸) نشان می‌دهد که مقدار F برابر ۴/۶۲۲ شده است. سطح معنی‌داری (۰/۰۱۰) آزمون نیز از ۰/۰۵ کمتر است؛ بنابراین فرض صفر رد شده، فرض مخالف پذیرفته می‌شود؛ یعنی بین میانگین اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر گروه‌های مختلف قومیتی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. به عبارت دیگر، حداقل میانگین متغیر اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر یکی از گروه‌ها با بقیه تفاوت معنی‌داری دارد. لذا برای قضاوت بیشتر از آزمون ال اس دی (LSD) استفاده کرده‌ایم. آزمون ال اس دی مقایسه زوجی را انجام می‌دهد؛ یعنی میانگین گروه‌ها را دو به دو مقایسه می‌کند تا مشخص شود میانگین‌های کدام دو گروه با یکدیگر تفاوت معنی‌داری دارد.

جدول ۱۹- آزمون ال اس دی (LSD)

گروه‌های مورد بررسی	تفاوت میانگین	سطح معنی‌داری
آذری کرد	۱/۴۳	۰/۰۷۹
فارس	۸/۰۳	۰/۰۲۰
کرد آذری	-۱/۴۳	۰/۰۷۹
فارس	۶/۶۱	۰/۰۰۶
فارس آذری	-۸/۰۳	۰/۰۲۰
کرد	-۶/۶۱	۰/۰۰۶

فرضیه سیزدهم

میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب پایگاه اقتصادی - اجتماعی آنان متفاوت است.

- فرض صفر: میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب پایگاه اقتصادی - اجتماعی آنان متفاوت نیست.

- فرض مقابل: میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان برحسب پایگاه اقتصادی - اجتماعی آنان متفاوت است.

ابتدا برای به دست آوردن تحلیل واریانس یک طرفه از رابطه بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی و اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر، متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی به سطوح پایین، متوسط و بالا تقسیم شدند. سپس به منظور آزمون فرضیه از تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شد.

جدول ۲۰- جدول آماره‌های توصیفی و تحلیل واریانس (ANOVA)

Sig	F	انحراف معیار	میانگین	تعداد	پایگاه اقتصادی - اجتماعی
۰/۹۶۶	۰/۰۳۵	۶/۸۹	۵۷/۲۶	۱۵۸	پایین
		۶/۶۵	۵۷/۴۱	۱۵۹	متوسط
		۷/۶۵	۵۷/۵۱	۶۱	بالا

آمار جدول (۲۰) نشان می‌دهد که مقدار F برابر ۰/۰۳۵ شده است. سطح معنی‌داری (۰/۹۶۶) آزمون نیز از ۰/۰۵ بیشتر است؛ بنابراین نمی‌توان فرض صفر را رد کرد؛ یعنی بین میانگین اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر گروه‌های مختلف اقتصادی - اجتماعی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

نتیجه‌گیری

بی‌توجهی به امر به معروف و نهی از منکر یکی از عناصر نامطلوب فرهنگ جامعه امروزی ماست که با تأکید بیش از حد بر ترجیحات شخصی و منافع فردگرایانه در زندگی شهری معاصر

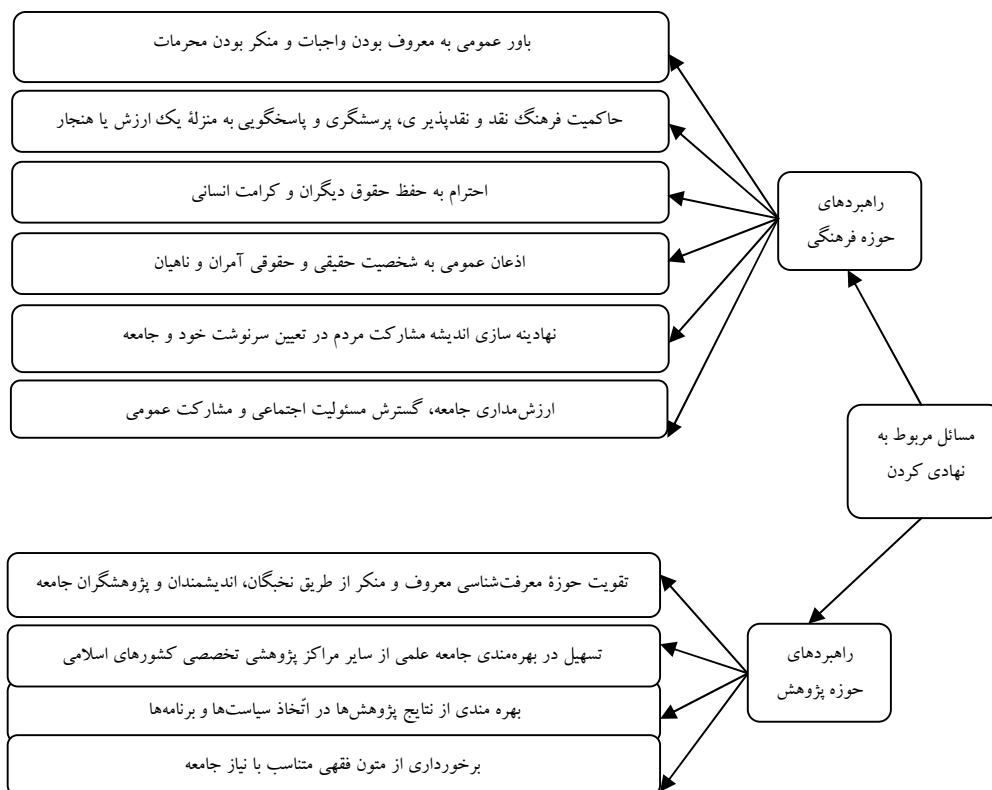
نمود یافته و همچون مانعی در برابر جلوگیری از انحرافات اجتماعی و نیاز به افزایش مشارکت شهروندان در امور اجتماعی قرار گرفته است. مطالعات زیادی در مورد نقش و اهمیت فریضه امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه قرآن، دین، فقهای اسلامی، احادیث و روایات انجام شده است، اما متأسفانه در زمینه علل و عوامل جامعه‌شناختی بی‌توجهی شده و درباره اهمیت دادن به این امر مهم مطالعات چندانی صورت نگرفته است. این مطالعه با هدف بررسی عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر در بین شهروندان شهر خلخال انجام شده است. نتایج به دست آمده از این پژوهش نیز بر پیوند بین احساس ناهنجاری، اعتماد اجتماعی شهروندان نسبت به هم به مردم و مسئولان، رضایت اجتماعی، احساس عدم اثربخشی اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر از سوی شهروندان، احساس محرومیت نسبی، فردگرایی، تحلیل هزینه و پاداش از سوی شهروندان با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر تأکید دارد.

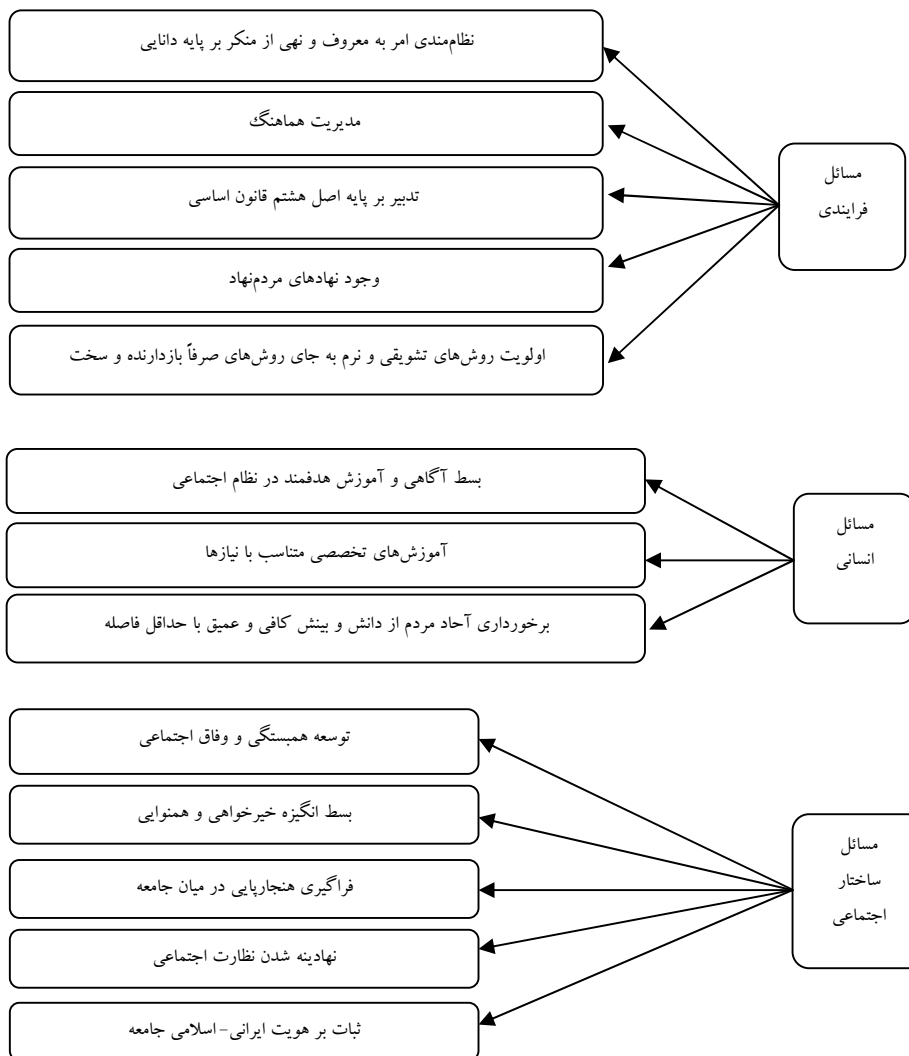
با استناد به نتایج این پژوهش می‌توان گفت وجود احساس‌های نامطلوب اجتماعی، مثل: ناهنجاری، نارضایتی، احساس محرومیت و فردگرایی به نوعی واکنشی نسبت به شرایط اجتماعی و ساختارهای اجتماعی - اقتصادی نامطلوب است که بر روی باورها و نگرش افراد مؤثر واقع می‌شود. با در نظر گرفتن موارد یادشده می‌توان گفت بسیاری از زمینه‌های پدیدآورنده بی‌توجهی به امر به معروف و نهی از منکر در جامعه، در اساس، با ساختار اجتماعی - اقتصادی جامعه ارتباط دارد و از این منظر باید مورد مطالعه و اقدام قرار گیرد. بنابر نتایج این مطالعه و میانگین نمره میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر، راهکارهای زیر در جهت ارتقای اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر و رغبت مردم به این امر می‌تواند راهگشا باشد:

- تبیین کارکردها و فلسفه امر به معروف و نهی از منکر توسط استادان و صاحب‌نظران علمی در جهت افزایش رغبت افراد برای تلاش در انجام و اجرای صحیح این فریضه حیاتی در جامعه.
- برگزاری نشست‌های علمی (استادان و صاحب‌نظران علمی با دانشجویان) در خصوص ضرورت‌ها و چالش‌های اجرای این دو فریضه در جامعه.
- آموزش غیررسمی آحاد جامعه از طریق رسانه‌های گروهی، در خصوص مبانی عقلی و نقلی امر به معروف و نهی از منکر.

بررسی عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر در بین شهروندان شهر...

- ایجاد بسترهای عقلانی و فرهنگی مناسب توسط کارشناسان این حوزه به منظور احیای امر به معروف و نهی از منکر در جامعه.
  - اهتمام ویژه مسئولان ذی‌ربط به منظور ایجاد قوانین و مقررات مناسب، با قابلیت اجرا در جهت فراهم کردن سازوکار و ساختار قانونی برای اعمال نظارت همگانی با هدف ترویج و اشاعه معروف و پیشگیری و کاهش منکر در جامعه.
- از طرفی، با توجه به اینکه در نظام برنامه‌ریزی راهبردی، از نظر فنی برنامه‌ای اجرایی و از نظر سیاسی مقبول است که توان پاسخ‌گویی به چهار دسته از مسائل را داشته باشد: مسائل انسانی، مسائل فرایندی، مسائل ساختاری و مسائل مربوط به نهادی کردن. براین اساس، راهبردهای نهایی در این مطالعه، به تفکیک بخش‌های وظیفه‌ای بدین قرار است:

فهرست منابع

۱. احمدی، یعقوب و مجیدی، امیر (۱۳۹۲). «مؤلفه‌های اجتماعی- فرهنگی و بی‌اعتنایی اجتماعی» (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه‌های کردستان و پیام نور). **مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران**. دوره ۲. ش ۳.
۲. براتلو، فاطمه (۱۳۸۹). **راهبردهای نظارت همگانی در مدیریت سیاسی در جامعه دین‌بنیان**. جستارهای سیاسی معاصر. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. سال ۱. ش ۱.
۳. براس، عیسی (۱۳۹۴). **آثار ابن معروف و نهی از منکر**. نمایه شده در سایت مرکزی www.niazemarkazi.com.
۴. تیلا، پروانه (۱۳۸۴). «بسط امر به معروف و نهی از منکر برای مشارکت و همبستگی ملی». **فصلنامه مطالعات بسیج**. ش ۲۶. سازمان تحقیقات و مطالعات بسیج.
۵. حسینی اجداد، سیداسماعیل (۱۳۹۱). «امر به معروف و نهی از منکر از منظر دین و شرایط اقامه آن». **دو فصلنامه تخصصی پژوهش‌های میان‌رشته‌ای قرآن کریم**. س ۳. ش ۱.
۶. حیدری، فاضل (۱۳۸۷). **تبیین جامعه‌شناختی نظارت همگانی و ضرورت‌های اجتماعی آن در جوامع امروزی**. مجموعه مقالات دومین همایش علمی- تخصصی نظارت همگانی. مرکز نظارت همگانی شهرداری تهران (۱۸۸۸). دانشگاه تهران.
۷. دیلینی، تیم (۱۳۸۷). **نظریه‌های کلاسیک جامعه‌شناسی**. ترجمه بهرنگ صدیقی و وحید طلوعی. تهران: نشر نی.
۸. سیدی، محبوبه و عربشاهی، ملیحه (۱۳۸۸). **شناسایی نقش و جایگاه امر به معروف و نهی از منکر در اندیشه استاد مطهری و نقش دانشگاه در ترویج و توسعه آن**. همایش شهروند مسئول دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان اصفهان.
۹. شارع‌پور، محمود (۱۳۸۰). **فرسایش سرمایه اجتماعی و پیامدهای آن**، نامه انجمن جامعه‌شناسی. س ۱. ش ۱.
۱۰. شریعتی مزینانی، سعید (۱۳۹۳). «جامعه بی تفاوت‌ها». **روزنامه شهرآرا**. شنبه ۲۱ تیر. ش ۱۴۵۸.
۱۱. عباسی، نادر (۱۳۹۱). «امر به معروف و نهی از منکر و جایگاه آن در حقوق بشر». **نشریه اطلاعات**.

۱۲. عبدی، عباس و گودرزی، محسن (۱۳۷۸). تحول فرهنگی در ایران. تهران: روشن.
۱۳. غدیری، جهان‌بخش و دیگران (۱۳۸۷). بررسی موانع احیا و ترویج امر به معروف و نهی از منکر. مجموعه مقالات همایش ملی نظارت همگانی (امر به معروف و نهی از منکر). دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم‌آباد.
۱۴. قاضی‌زاده، هورامان و کیانپور، مسعود (۱۳۹۴). «بررسی میزان بی‌تفاوتی اجتماعی در بین دانشجویان» (مورد مطالعه: دانشگاه اصفهان). فصلنامه پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی. س ۴. ش پایبی ۹.
۱۵. قربانی لاهیجی، زین‌العابدین (۱۳۷۹). امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه قرآن و سنت. تهران: نشر الهادی.
۱۶. قلی‌زاده، آذر و دیگران (۱۳۹۰). «نقش مؤلفه‌های امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی دانشجویان دختر». فصلنامه پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. س ۳. ش ۶.
۱۷. قلی‌زاده، آذر و شریفی، سعید (۱۳۸۸). امر به معروف و نهی از منکر در دانشگاه با تأکید بر مدل کاربردی پژوهش محور. همایش ملی شهروند مسئول دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان اصفهان.
۱۸. کامیابی، سلیمان (۱۳۷۹). امر به معروف و نهی از منکر و نقش آن در پیشگیری از وقوع جرم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز. دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
۱۹. کلانتری، صمد و دیگران (۱۳۸۶). «بررسی بی‌تفاوتی و نعدوستی در جامعه شهری ایران و عوامل مؤثر بر آن». دو ماهنامه علمی پژوهشی دانشور رفتار. س ۱۴. ش ۲۲.
۲۰. کوزر، لوئیس (۱۳۸۹). زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: انتشارات علمی.
۲۱. کوک، مایکل (۱۳۸۴). امر به معروف و نهی از منکر در اندیشه اسلامی. ترجمه احمد نمایی. مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی.

بررسی عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با میزان اهمیت به امر به معروف و نهی از منکر در بین شهروندان شهر...

۲۲. گیدنز، آنتونی (۱۳۸۷). **پیامدهای مدرنیت**. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: نشر مرکز. چاپ چهارم.
۲۳. لک‌زایی، نجف (۱۳۸۵). **امر به معروف و نهی از منکر**: www.lakzaee.ir.
۲۴. محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۸۱). «آسیب‌شناسی بیگانگی اجتماعی و فرهنگی و بررسی انزوای ارزشی در دانشگاه‌های دولتی تهران». **فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی**. ش ۲۶.
۲۵. محمدیان، مهرداد و عباسی، کاظم (۱۳۸۷). **مطالعه جامعه‌شناختی فریضه امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه اسلام و عوامل مؤثر بر میزان گرایش شهروندان تبریزی نسبت به این فریضه الهی**. مجموعه مقالات همایش ملی نظارت همگانی (امر به معروف و نهی از منکر). دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خرم‌آباد.
۲۶. ممتاز، فریده (۱۳۸۱). **انحرافات اجتماعی**. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۲۷. ممتاز، فریده (۱۳۸۳). «معرفی طبقه از دیدگاه بوردیو». **فصلنامه پژوهشگاه علوم انسانی**. شماره‌های ۳۱ و ۳۲.
۲۸. هادوی، مریم (۱۳۹۲). «اهمیت فریضه امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان». **مجله سلامت جامعه**. دوره ۷. شماره‌های ۲ و ۳.
۲۹. هلالی، فاطمه و خیاطی، فاطمه (۱۳۹۱). «ارائه الگوی سنجش سطوح قانون‌پذیری دانشجویان دانشگاه تهران» (با تأکید بر مدل آجیل پارسونز). **فصلنامه نظم و امنیت اجتماعی**. س ۵. ش ۱ (پیاپی ۱۷).
۳۰. هولندر، ادوین پی و دیگران (۱۳۷۸). **روان‌شناسی اجتماعی**. ترجمه احمد رضوانی. تهران: آستان قدس رضوی.

